

BOEKBESPREKINGEN

NAAR HET BOS VAN MORGEN BEHEER VAN MULTIFUNCTIONEEL BOS

BOS H., VAN DEN, 2004. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 80 pagina's, gebrocheerd, full colour. ISBN 90 5011 200 5. Te bestellen voor € 19,95 (leden NHGL/KNNV € 17,95; exclusief verzendkosten) bij de uitgeverij van de KNNV, tel. 030-2333544, e-mail: info@knnvuitgeverij.nl. Deze tweede druk is eerder verschenen onder beheer van Staatsbosbeheer in 2002.

Het beheer van het bos in de praktijk is de inzet voor dit boek. Natuurlijk bestemd voor bosbeheerders, maar zoals de achterzijde van het boek aankondigt ook voor natuurgidsen en vrijwilligers in landschapsonderhoud. Het boek begint meteen in de omslag met tien tips voor een beter bos. En kort samengevat is dat de kern van het hele boek. Begrippen als dunnen, toekomstbomen, open plekken, bosranden en dood hout worden helder uiteengezet. De vele foto's en illustraties verdui-

delijken de tekst. Dit alles zorgt dat je al bladerend en lezend de inhoud snel op kunt nemen. Het boek kent zes hoofdstukken, waarbij begonnen wordt met de uitleg van wat bedoeld wordt met multifunctioneel bos. Het huidige bosareaal in Nederland kent multifunctioneel bos en natuurbos. Dit laatste type bos kent geen productie-functie.

De hoofdtitel 'Naar het bos van morgen' vormt natuurlijk de basis van het boek. De functies die het bos van de toekomst moet dragen zijn natuur, houtproductie, recreatie, landschap en cultuur-historie. Het boek wordt afgesloten met richtlijnen en bijlagen.

De inhoud wordt tegenwoordig al veel in de praktijk toegepast. Monotone dennenakkers worden omgevormd naar een gemengd bostype, ook de aandacht voor het handhaven van dood hout zien wij tegenwoordig steeds meer. Het boek meldt 'een rommelig bosbeeld inclusief dode bo-

men lijkt acceptabel voor bezoekers. Dit gewenningsproces kost wel tijd'. Daar kan een kleine kritische kanttekening bij gemaakt worden. Leg aan de bezoeker uit wat er in het bos gebeurt en wat de bedoeling is. Iets wat ik overigens wel steeds meer terugzie in de bossen die ik regelmatig bezoek. Voor de bosbeheerders die deze recensie lezen, zou ik willen vragen om wat meer aandacht te besteden aan de bosranden (aanbreng en van een zoom-mantelvegetatie).

Mensen die geïnteresseerd zijn in bosbeheer en ook zelf in een bos de handen uit de mouwen willen steken, zullen het boek zeker waarderen.

Henk Heijligers

GRONDRECHT VOOR DE GRUTTO

HETTEMA, H., 2004. It Fryske Gea, Olterterp (in samenwerking met Uitgeverij Noordboek, Leeuwarden). 176 pagina's. Harde kaft, ingebonden, groot formaat, full color. ISBN 90 330 1181 6. Prijs € 29,50. Verkrijgbaar in de boekhandel of via de uitgever (www.noordboek.nl).

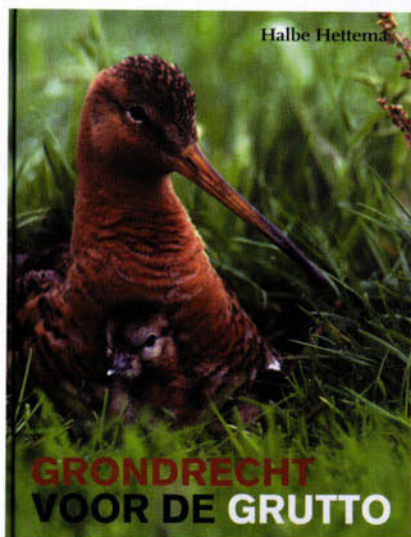
Hoewel Limburg zeker geen weidevogelprovincie is, kan de Limburgse natuurbescherming de trieste berichtgeving over de weidevogels, en in het bijzonder de Grutto, niet zijn ontgaan. De Nederlandse gruttopopulatie is in een vrije val geraakt. Het aantal broedparen is van circa 120.000 broedparen van 40 jaar geleden gedaald naar 46.000 broedparen in 2000. Dit cijfer is na het verschijnen van de Digitale Gruttokaart in 2004 bijgesteld naar 62.000 broedparen. Het verschil wordt echter verklaard door de intensievere manier van tellen, de geconstateerde negatieve trend blijft onveranderd.

In Friesland heeft Halbe Hettema, in het dagelijks leven journalist bij de Leeuwarder Courant, de noodklok geluid met het boek 'Grondrecht voor de Grutto'. Het boek is uitgegeven in samenwerking met It Fryske Gea en ruim geïllustreerd met prachtige kleurenfoto's. In eerste instantie zou je kunnen denken dat dit het zoveelste boek over weidevogels is, er zijn immers al kasten over vol geschreven. Dat is echter niet het geval.

Het boek behandelt in twaalf hoofdstukken het leven van de Grutto en het weidevogellandschap. Ieder hoofdstuk wordt ingeleid door een boeiend interview met een onderzoeker, beheerder of boer. Na twee inleidende hoofdstukken over de achteruitgang van de Grutto in de laatste jaren en de op touw gezette acties, volgen hoofdstukken over de biologie en de vogeltrek van de Grutto. Daarna wordt het leefgebied van de Grutto belicht, iedere keer vanuit een ander perspectief: de historische ontwikkeling, de gevolgen van de ruimtelijke ordening en de snelle veranderingen in de landbouw sinds 1960. Ook de diverse beheer- en beschermingsmaatregelen

komen uitgebreid aan bod: agrarisch natuurbeheer, reservaatbeheer en nestbescherming door vrijwilligers. Aan een onderwerp dat steevast voor discussies zorgt, is ook een hoofdstuk gewijd: predatie. Het laatste hoofdstuk gaat in op de vraag welke toekomst er is voor de Grutto en weidevogels in Nederland.

Het boek is geen handboek voor weidevogelbeheerders, waar concrete beheeradviezen in zijn

uitgewerkt. De teksten zijn gemakkelijk leesbaar en door de brede en gedegen aanpak van de auteur krijgt de lezer een goed beeld van de Grutto en de weidevogels in Nederland. De ontwikkelingen in het landelijk gebied als gevolg van veranderingen in de landbouw en ruimtelijke ordening zijn zo treffend opgeschreven dat het boek soms beklemmend overkomt. Het is duidelijk dat de natuur aan de verliezende hand is. Als je 'gras' en 'Grutto' zou vervangen door 'graan' en 'Hamster', zou het boek bij wijze van spreken over de Zuid-Limburgse akkerfauna kunnen gaan. En dat is precies waar dit boek zich onderscheidt ten opzichte van andere boeken over weidevogels. Het geeft een totaalbeeld van de weidevogels in het landelijk gebied. Een weidevogelbeheerder zei, nadat hij dit boek gelezen had: "Zoals het in dit boek beschreven staat, zo is het. Lees het van voor naar achteren en weer terug". Ik ben het roerend met hem eens.

Tim van den Broek

ATLAS VAN PLANTENGEMEENSCHAPPEN IN NEDERLAND DEEL 4 BOSSEN, STRUWELN EN RUIGTEN

WEEDA, E.J., J.H.J. SCHAMINÉE & L. VAN DUREN, 2005. KNNV uitgeverij, Utrecht. 282 pagina's. ISBN 90 5011 197 1. Prijs € 40,95 (€ 35,95 leden KNNV/

NHGL), exclusief verzendkosten. Te bestellen bij de KNNV Uitgeverij in Utrecht, tel. 030-2333544; e-mail: info@knnvuitgeverij.nl. Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Het vierde en afsluitende deel van de atlas van de plantengemeenschappen in Nederland behandelt de plantengemeenschappen van bossen, struwelen en ruigten. Dit deel van de serie is te beschouwen als een aanvulling op het vijfde deel van de Vegetatie van Nederland (SCHAMINÉE *et al.*, 1998). De eerste drie delen zijn al eerder besproken en aangeprezen in het maandblad. Maar helaas zijn we weer te snel geweest met de aanschaf, want de hele serie is nu te koop voor de speciale serieprijs voor leden van € 125,-.

Alvorens wordt ingegaan op de verschillende plantengemeenschappen, wordt eerst een algemene beschrijving gegeven in een inleidend deel. Hierbij ligt de nadruk op ontwikkeling en (herstel)beheer. Natuurlijk wordt hierbij ook ingegaan op begrippen als successie en climaxstadium, en de bosbeheersvormen hakhout- en middenbosbeheer die zo verbonden zijn aan de bosgemeenschappen. Wat natuurlijk niet ontbreekt, is een bespreking van de van nature aanwezige (bos)vegetaties in Nederland, en de discussies hieromtrent. Maar de kern van dit eerste deel vormt toch het beheer, herstel en ontwikkeling van deze gemeenschappen. Hierbij worden enkele typische Limburgse voorbeelden aangehaald, zoals het herstel van Elzenbroekbos in het Koelbroek en de herintroductie van het middenbosbeheer in de hellingbossen van de Schaeisberg. Dit algemene deel wordt afgesloten met een beschrijving van de huidige toestand in Nederland. Opvallend is dat veel bosgemeenschappen die voorkomen in de zuidoostelijke helft van ons land, dus ook in Limburg, op veel meer plaatsen zijn verdwenen dan werd gedacht. Dit geldt nog meer voor de bijbehorende bosplanten! De hoofdmoot van het boek vormt de bespreking van de 45 associaties, verdeeld over 12 klassen. Per klasse wordt uitgebreid ingegaan op de ecologie, indeling en kensoorten, voorkomen en

bedreigingen en de mogelijkheden tot herstel. Hierbij worden bijvoorbeeld de oorzaken van de achteruitgang van eiken en beukenbossen in het Mergelland nader verdiept. Prijzenswaardig is dat hier en daar ook het belang van de gemeenschappen voor de fauna wordt besproken. Daarnaast krijgt ook de paddestoelenflora aandacht. Per klasse worden de verschillende bijbehorende associaties apart behandeld. Hierbij geven twee verspreidingskaartjes zeer inzichtelijk het voorkomen van de gemeenschap voor en na 1975 aan. Bij de bijbehorende besprekingen wordt kort en bondig ingegaan op de kenmerken van de gemeenschappen, de standplaats en het voorkomen in Nederland vroeger en nu. Ondanks dat de teksten van het boek zeer leesbaar zijn, vormen ze bij de bespreking van de associaties soms een eentonige opsomming. Maar dit is slechts een, waarschijnlijk onvermijdbaar, detail, in het overigens zeer leesbare boek. Al met al is dit deel, maar zeker ook de atlasserie in haar geheel, zeer geslaagd te noemen, met name om zijn heldere, leeswaardige teksten, maar zeker ook door de grote hoeveelheid aan interessante informatie. De serie is voor de natuurliefhebber, die meer wil weten over het voorkomen en de toestand van de plantengemeenschappen in Nederland, zeer de moeite waard.

Guido Verschoor

DE WESPEN EN MIEREN VAN NEDERLAND (HYMENOPTERA: ACULEATA) NEDERLANDSE FAUNA DEEL 6

PEETERS, T.M.J., C. VAN ACHTERBERG, W.R.B. HEITMANS, W.F. KLEIN, V. LEFEBER, A.J. VAN LOON, A.A. MABELIS, H. NIEUWENHUIJSEN, M. REEMER, J. DE ROND, J. SMIT & H.H.W. VELTHUIS, 2004. *Naturalis/KNNV/EIS-Nederland*, Leiden. 507 pagina's met 109 figuren, vele kaartjes en grafieken. ISBN 90-5011-174-2. Prijs € 64,95 (€ 57,95 leden KNNV/NHGL/EIS), exclusief verzendkosten. Te bestellen bij de KNNV Uitgeverij in Utrecht, tel. 030-2333544; e-mail: info@knnvuitgeverij.nl. Ook verkrijgbaar in de boekhandel.

In de prestigieuze serie over de Nederlandse fauna wordt in deel 6 de wespen en mieren van Nederland behandeld, ook wel aangeduid als de angeldragende of aculeate vliesvleugeligen. Aan de bijen zal later in een apart deel aandacht worden besteed.

De eerste twaalf hoofdstukken, ruim 150 pagina's, zijn gewijd aan onderwerpen als de historie van de Nederlandse wespenstudie, de lichaamsbouw en de biologie van de dieren, geografische regio's en faunistische veranderingen in de tijd en het verzamelen en noteren van gegevens, dit alles toegepast op de in dit boek behandelde families en soorten.

De volgende 275 pagina's zijn gereserveerd voor de beschrijvingen van 468 soorten. Bij elke soort

volgt na een beschrijving van het uiterlijk, wetenswaardigheden over verspreiding en biologie. Deze informatie wordt inzichtelijk gemaakt met verspreidingskaartjes, die onderscheid maken tussen vindplaatsen van voor en na 1980 en een vluchtgrafiek. In drie bijlagen vindt men informatie over de oorspronkelijke aantallen uurhokken waarin een soort werd waargenomen en de afgeleide kwantitatieve informatie, zoals verbrede en karakteristieke soorten per regio. Prachtige pentekeningen en fraaie foto's maken het tot een genot om door deze uitgave te bladeren. Uiteraard wordt het boek gecompleteerd door een uitgebreide literatuurlijst, een verklaring van specifieke termen en begrippen, een overzicht van alle medewerkers en waarnemers, alsmede een uitvoerige index.

Het boek geeft zeer veel informatie, hoewel door het grote aantal opgenomen soorten de informatie per soort summierder is, dan in eerder verschenen entomologische delen in deze reeks. Jammer is dat per soort weinig aandacht wordt besteed aan de verspreiding buiten Nederland. Ook mis ik bij een aantal soorten verklaringen of suggesties waarom zij, zoals bijvoorbeeld het metselwespen-genus *Odynerus*, bedreigd zijn in hun voortbestaan. Sommige onderdelen van de ecologie hadden ook wat uitvoeriger mogen zijn. De behandelde soorten wespen en mieren zijn praktisch allemaal predatoren; dergelijke soorten zijn schaarser dan planteneters en dus ook kwetsbaarder wat betreft hun overlevingskansen. Hun relatieve schaarste houdt in dat ze weinig specifieke vijanden hebben. Dergelijke thema's komen niet altijd voldoende aan bod.

Bovengenoemde opmerkingen wegen niet op tegen de grote hoeveelheid aan informatie die men wel uit deze uitgave kan halen. Ook de tabel tot de genera werkt in de praktijk zeer bevredigend. Wespen en mieren van Nederland is een standaardwerk, waarvan ik iedereen kan aanraden om het aan te schaffen, al was het maar als naslagwerk. *Naturalis* en de KNNV, evenals de twaalf auteurs, hebben een prestatie van formaat geleverd.

J. Hermans